

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, професора Левченка Юрія Олександровича на дисертацію Секо Сергія Олександровича «Організована злочинність у сфері економіки: кримінологічна характеристика», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

**Актуальність теми дослідження.** Вивчення представленого рукопису дисертаційного дослідження, Секо Сергія Олександровича на тему «Організована злочинність у сфері економіки: кримінологічна характеристика», а також ознайомлення з науковими працями здобувача дає підстави стверджувати, що автором здійснено належний аналіз проблемних аспектів злочинності у сфері економіки, де з позицій комплексності та системності обґрунтовано необхідність удосконалення кримінальної відповідальності за кримінальні бюджетні правопорушення, практики застосування законодавства щодо зниження рівня злочинності у сфері економіки та сформовано на цій основі нові теоретичні підходи запобіганню цьому негативному явищу та механізмів їх реалізації.

Дисертація являє собою рукопис, який містить анотацію, вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

Проблема захищеності у кримінально-правовій доктрині в економічній сфері від розкрадань та їх раціонального використання була і залишається актуальною на рівні законодавчої та правозастосовної діяльності в Україні. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням належать до числа загроз на рівні національної безпеки, оскільки кошти, які призначені для видатків з державного бюджету забезпечують економічну, політичну, соціальну та інші сфери життєдіяльності у державі.

Очевидною є необхідність розробки та поетапної реалізації комплексних заходів соціального, економічного, бюджетного, правового та іншого характеру, спрямованих на посилення економічної дисципліни та запобігання організованим злочинності. На сучасному етапі ця потреба стає особливо актуальною, оскільки нестабільність макроекономічної ситуації в Україні, періодичні кризові явища в національній економіці, тривала тінізація господарських процесів і зростання рівня їх криміналізації організованих груп зумовлюють формування стійких загроз економічній безпеці держави. Одним із найнебезпечніших проявів таких процесів є використання фіктивних і формально легалізованих суб'єктів господарювання для ухилення від сплати податків, виведення фінансових ресурсів із легального сектору економіки, перерозподілу значних прибутків на користь окремих осіб, приховування реальних вигодонабувачів та відтоку капіталу за кордон. Такі явища не лише підривають засади добросовісної конкуренції та законності господарської діяльності, а й посилюють соціально-економічну кризу, зменшують дохідну спроможність держави, негативно впливають на інвестиційну привабливість України та стримують її економічний розвиток.

Ефективність регулювання сфери економічних відносин та загалом проведення бюджетної політики у державі безпосередньо пов'язані із порядком вирішення поставлених перед державою завдань та цілей. Реалізація низки різних заходів, які проводяться на державному рівні та стосуються вдосконалення способів управління державними чи місцевими фінансами впливають на досягнення запланованих результатів бюджетної політики.

Але, нажаль порушення порядку використання коштів з державного чи місцевих бюджетів, порушення цільового характеру розподілу бюджетних коштів негативно впливає на різні процеси, які відбуваються у державі, підриває економічну ситуацію у державі та нівелює загалом реформи, які проводяться у державі.

Вищевикладене обґрунтовує актуальність теми дисертаційного

дослідження, свідчить про необхідність поглибленого вивчення проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики організованої злочинності у сфері економіки, підкреслює його значущість для законодавчої та правозастосовної діяльності, а також теорії та практики запобігання досліджуваним кримінальним правопорушенням.

З огляду на зазначене, заявлений дисертантом напрям дослідження виступає актуальною сьогоденною проблемою, яка потребує аналізу законотворчих перспектив кримінально-правової та кримінологічної характеристик організованої злочинності у сфері економіки та сприянню боротьби з цим явищем у сучасному кримінальному законодавстві України в цілому.

Викладені положення свідчать про актуальність та своєчасність обрання тематики дисертаційного дослідження та його спрямованість в умовах сьогодення.

Дисертацію виконано відповідно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року, Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року, Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (затверджений Указом Президента України № 273/2023). Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність не викликає жодних заперечень.**

Структурованість роботи характеризується класичністю форми, логічністю упорядкованості структурних елементів, послідовністю викладення матеріалу та відповідністю їх змістовному наповненню.

Дисертантом вдало й коректно сформульовано мету дослідження, яка

полягає у дослідженні кримінологічних особливостей організованих злочинності у сфері економіки, аналізі теоретичних, законодавчих та правозастосовних проблем кримінальної відповідальності, у розробці пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та правозастосовної практики, пов'язаної із запобіганням організованих злочинності у сфері економіки. Об'єкт і предмет дослідження визначені вдало.

Результати дисертаційного дослідження Секо Сергія Олександровича є науково обґрунтованими, їх достовірність підтверджується правильно обраною методологічною базою, а також репрезентативною емпіричною базою. *Нормативну основу дослідження* склали: Конституція України, закони і підзаконні нормативно-правові акти України, Кримінальний кодекс України, Бюджетний Кодекс України, рішення Ради Національної безпеки і оборони України, міжнародні нормативно-правові акти та міжнародні договори, стороною яких є держава Україна та інші нормативно-правові документи, що стосуються економічної сфери та видатків з державного і місцевих бюджетів.

*Емпіричну базу дослідження* становлять статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державної служби фінансового моніторингу України щодо стану та динаміки злочинності у сфері економіки. У процесі дослідження проаналізовано понад 80 судових рішень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, у справах, пов'язаних із організованою злочинністю та економічними кримінальними правопорушеннями.

Перелік обраних для дослідження питань, змістовне описання в дисертації дає в цілому можливість встановити сутність і значення вивчених проблем та вказує на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується й вдалістю обрання методологічної бази. Зі змісту роботи вбачається, що дисертант дотримується обраної методології. Використані при написанні дисертації методи можливість сформулювати наукові положення та одержати результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання в галузі кримінологічної діяльності.

**Наукова новизна положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.**

Проведений аналіз запропонованої роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дисертаційного дослідження авторіві удалося вирішити поставлені завдання та отримати нові результати. Слід відмітити, що за характером і змістом дисертаційна робота Секо С.О. є у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, яке поєднує кримінологічної характеристики організованої злочинності у сфері економіки, на підставі якого сформульовано нові наукові положення, висновки та пропозиції.

Заслуговує на увагу наукове обґрунтування автора щодо форм проявів організованої злочинності у сфері економіки трансформувалися із сукупності окремих господарських посягань у мережеву адаптивну систему, яка використовує правові прогалини, цифрові фінансові інструменти, корупційні зв'язки та режими спрощеного регулювання для проникнення у стратегічні економічні процеси. З'ясовано, що в умовах повномасштабної війни сформувалися нові криміногенні ніші, пов'язані з оборонними закупівлями, гуманітарними потоками, податково-митним адмініструванням та цифровими активами, у яких економічні правопорушення безпосередньо перетинаються з питаннями обороноздатності та національної безпеки, що зумовлює їх трансформацію з джерела фінансових втрат у чинник послаблення економічної та ресурсної стійкості держави.

Привертає увагу доведення автором обґрунтування щодо трансформації організованої економічної злочинності в Україні в умовах глобалізації, яка обумовлена поєднанням трьох ключових чинників: цифровізацією фінансових операцій, відкритістю транскордонного руху капіталу та наявністю правових і інституційних «сірих зон» як на національному, так і на міжнародному рівнях. Саме це забезпечило перехід від територіально локалізованих схем до мережових транскордонних моделей, у яких кримінальні структури використовують офшорні юрисдикції, криптовалютні інструменти та багаторівневі логістичні ланцюги для швидкого переміщення та маскування фінансових потоків, фактично нівелюючи ефективність традиційних механізмів фінансового контролю.

Особливий інтерес становлять пропозиції дисертанта щодо системи державних спеціалізованих суб'єктів протидії криміналізації економічної сфери в Україні має багаторівневий, функціонально диференційований характер і включає органи аналітичного, фіскального, правоохоронного, антикорупційного та процесуально-наглядного профілю. Встановлено, що її сучасна архітектура поєднує БЕБ, НАБУ, Держфінмоніторинг, ДПС, Держмитслужбу, ДБР, Національну поліцію, СБУ, прокуратуру та інші інституції, які виконують різні, але взаємопов'язані функції від превентивного моніторингу фінансових потоків і виявлення ризиків тінізації до досудового розслідування, антикорупційного переслідування та процесуального супроводу.

Варта уваги пропозиція дисертанта щодо ознаки, які дозволяють відмежувати її від корупції, тіньової економіки та службових кримінальних правопорушень, а саме: стратегічна орієнтація на максимізацію капіталу, що проявляється у прагненні не до разового отримання вигоди, а до встановлення довготривалого контролю над фінансовими потоками та ринковими сегментами; інструментальність корупції та службових зловживань, які використовуються як засіб забезпечення функціонування кримінального бізнесу, усунення конкурентів та доступу до ресурсів;

деформація ринкової кон'юнктури як результат, що виражається у руйнації конкурентного середовища, монополізації ринків, демпінгу та створенні штучних економічних дисбалансів.

Досить цікавою є пропозиція Секо С.О. щодо доцільність формування у структурі БЕБ контррозвідувального аналітичного сегмента як спеціалізованого напрямку діяльності, спрямованого на виявлення та попередження економічних операцій, пов'язаних із гібридним впливом держави-агресора, що на відміну від існуючих підходів, передбачає системну ідентифікацію схем обходу міжнародних санкцій, використання національної фінансової системи у транснаціональних кримінальних мережах та залучення суб'єктів господарювання до прихованого фінансування незаконної економічної діяльності.

Привертає увагу аналіз зарубіжного досвіду за визначеною методологією та виокремлено найбільш релевантні для України практики. Від німецької моделі такими визначено: глибоку функціональну спеціалізацію органів протидії економічній злочинності, інтеграцію фінансового моніторингу, митного контролю й санкційного нагляду в єдиному інформаційно-аналітичному полі, а також використання цифрових платформ для раннього виявлення ризикових фінансових операцій. Від італійської моделі релевантними є: міжвідомча інтеграція спеціалізованих суб'єктів, застосування доктрини «йти за грошима», поєднання кримінального переслідування з превентивним фінансовим аналізом і конфіскацією активів, а також практика соціального використання конфіскованого майна. Від польської моделі найбільш цінними визначено: системне виокремлення правопорушень проти фіскальних інтересів держави, механізм добровільного розкриття правопорушення з відшкодуванням збитків, посилений контроль за бенефіціарною прозорістю та інституційну консолідацію податкового і митного контролю в межах єдиної адміністрації доходів.

Особливий інтерес становить позиція автора, який зауважує, що

вдосконалення механізмів протидії організованій злочинності у сфері економіки має здійснюватися через реальний, а не формальний перехід від карально-реактивної до аналітично-превентивної моделі. У зв'язку з цим запропоновано: запровадити комплексну систему оцінювання ефективності БЕБ за показниками процесуального результату та економічного ефекту; перейти до моделі інфраструктурного демонтажу злочинності через спеціалізацію підрозділів за найбільш криміналізованими секторами економіки; впровадити внутрішній моніторинг результативності інвазивних слідчих дій; створити єдину міжвідомчу аналітичну платформу економічної інформації; сформувати у структурі БЕБ контррозвідувальний аналітичний сегмент для виявлення санкційного обходу, транснаціональних схем та економічних операцій, пов'язаних із державою-агресором. Метою цих пропозицій є не лише підвищення кількості викритих правопорушень, а передусім унеможливлення функціонування фінансової інфраструктури організованої злочинності.

Науковий стиль викладення тексту роботи та її оформлення не викликають зауважень. Дисертація у цілому є свідченням вільної орієнтації автором у галузі кримінології, обізнаності у науковій літературі, а також законодавстві, що має безпосереднє відношення до запобігання організованої злочинності у сфері економіки.

Теоретичні висновки та практичні пропозиції базують на достатньому науковому рівні, що свідчать про високий ступінь наукової кваліфікації Секо Сергія Олександровича.

За змістом, формою та об'ємом вказані напрацювання повною мірою відповідають вимогам МОН, які висуваються до праць такого виду та відображають змістовні положення отриманих результатів.

У цілому, аналізуючи зміст дисертації, наукові праці, опубліковані за темою дослідження, використані джерела, ступінь обґрунтованості отриманих результатів, дозволяє стверджувати, що рецензована робота Секо



Сергія Олександровича є кваліфікаційною науковою працею, що виконана особисто, у якій автору удалось досягти поставленої мети.

Дисертаційне дослідження з урахуванням актуальності висвітлюваної проблематики, де крізь призму визначення основних тенденції щодо організованої злочинності у сфері економіки, обґрунтовано інституційну модель Національного координатора у сфері боротьби з організованою злочинністю (Міжвідомчої координаційної комісії). Запропоновано авторський підхід до законодавчого закріплення його статусу шляхом внесення змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», що передбачає перехід від ситуативної міжвідомчої взаємодії до стратегічного планування, в якому передбачає обов'язковість врахування його стратегічних рішень, розмежування координаційних і процесуальних повноважень та функціонування єдиної інформаційно-аналітичної системи.

Обґрунтовано доцільність формування у структурі БЕБ контррозвідувального аналітичного сегмента як спеціалізованого напрямку діяльності, спрямованого на виявлення та попередження економічних операцій, пов'язаних із гібридним впливом держави-агресора, що, на відміну від існуючих підходів, передбачає системну ідентифікацію схем обходу міжнародних санкцій, використання національної фінансової системи у транснаціональних кримінальних мережах та залучення суб'єктів господарювання до прихованого фінансування незаконної економічної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у різних сферах діяльності, зокрема, у:

*правозастосовчій діяльності* – висновки та пропозиції, які будуть сформульовані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані при удосконаленні норм чинного кримінального законодавства України, а саме щодо кримінальної відповідальності організованої злочинності у сфері економіки;

*науково-дослідній сфері* – для подальшого поглиблення досліджень проведення розробки проблем запобігання та попередження організованої злочинності у сфері економіки;

*освітньому процесі* – при викладанні курсу «Кримінальне право», «Кримінологія» та у процесі підготовки лекцій, підручників, методичних рекомендацій і навчальних посібників з питань запобігання організованої злочинності у сфері економіки.

**Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.**

Наукові результати дисертації Секо Сергія Олександровича достатньо апробовані. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданні кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету та були апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Київ, Україна, 16 травня 2025 року), «Актуальні дослідження правової та історичної науки», «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти» (м. Львів 19-20 вересня 2024 року). Основні наукові результати дисертації викладені у 9 наукових публікаціях, з яких 4 статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук та 5 тез наукових доповідей у збірниках, що оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях. Це дозволяє констатувати, що презентовані наукові праці є достатніми для наукового обґрунтування запропонованих автором положень як нових, висвітленні окреслених наукових проблем та формулюванні шляхів їх логічного вирішення.

Дисертаційне дослідження, текст наукових публікацій є результатом самостійної діяльності дисертанта та не містить ознак будь-якого різновиду академічного плагіату. Використані ідеї, результати інших авторів мають відповідне посилання на їх джерело.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію.

Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Оформлення дисертаційної роботи здійснено відповідно до встановлених вимог і стандартів.

Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження дає можливість засвідчити, що дисертація Секо Сергія Олександровича на тему «Організована злочинність у сфері економіки: кримінологічна характеристика» є самостійним монографічним науковим дослідженням з актуальної для науки та практики теми, що містить нові наукові положення й науково-обґрунтовані результати, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінології, а її науковий рівень не викликає жодних заперечень.

Проте, наголошуючи на позитивних аспектах дослідження, не можна залишити поза увагою **певні зауваження та дискусійні моменти, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час публічного захисту.**

1. Аргументи автора на користь актуальності теми дослідження були б більш переконливими за умови відображення в дисертації даних офіційної статистики, які б не тільки вказували на зареєстрований масив вчинених кримінальних правопорушень організованими групами й злочинними організаціями у сфері економіки в Україні, а й ілюстрували б проблемні питання запобігання, виявлення, розслідування й притягнення до кримінальної відповідальності суб'єктів їх вчинення (с. 11–12). Також видається за необхідне зазначити зарубіжних вчених та країни, досвід яких вивчався автором.

2. Автор фрагментарно розглядає та аналізує категорію «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень», зробивши акцент лише на її елементно-компонентному складі, хоча виходячи зі змісту

розділів дисертації саме вона є предметом і основним результатом дослідження. Варто звернути увагу, що протягом усього періоду розвитку уявлень про кримінологічну характеристику вчені були єдині, мабуть, тільки у визнанні наукового значення даної категорії та її системного характеру. Натомість немає ясності в питаннях, чи є кримінологічна характеристика продуктом практичної діяльності із виявлення та розслідування конкретного кримінального правопорушення, чи вона – результат наукового узагальнення певної категорії кримінальних проваджень; чи є вона результатом кримінологічного аналізу в аспекті предмета дослідження (розділ 2 дисертації) або представляє його запобіжну програму (розділ 3 дисертації); яке її методологічне і методичне значення тощо. Ці питання є принциповими, тому уникати їх не потрібно.

3. Злочинна діяльність – це спосіб існування певної частини суспільства, процедура її життєзабезпечення, а не тільки конкретні акти з досягнення окремих злочинних цілей (А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Костенко, В. О. Туляков). Виходячи з такого загального наукового тлумачення злочинності, необхідним є вивчення організованої економічної діяльності як протиправного явища, тобто мотив, мету, засоби та способи досягнення цієї мети, послідовність дій, об'єкт, суб'єкт діяльності, сам кримінальний протиправний процес (механізм), результат, не обмежуючись вивченням окремих актів злочинної поведінки. А тому на погляд опонента, автору варто було б розкрити найбільш небезпечні способи протиправних дій, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері економіки.

4. Розділ 3 дисертації традиційно включає в себе розгляд загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання. Поряд з цим авторові бажано було б розглянути й індивідуально-профілактичні заходи запобігання (особливо лідерів організованих груп та злочинних організацій), що носять упереджувальну спрямованість, проводяться з метою «позитивної корекції особи», завчасного виявлення й

усунення явищ і процесів, які потенційно можуть трансформуватись у детермінанти організованої злочинності, дати поштовх для розвитку корисливої спрямованості особи, насильницького її прояву з подальшою згуртованістю у групи. Така діяльність обмежує вплив криміногенного середовища на осіб із нестійкою системою цінностей, стримує формування та розвиток організованої спрямованості насильницького прояву, усуває недоліки захисту матеріальних цінностей, удосконалює навички особистої безпеки громадян та здійснюється на стратегіях компромісу або силового впливу.

Вказані зауваження та рекомендації носять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки представленого до захисту дисертаційного дослідження, і можуть бути враховані у ході подальших наукових досліджень.

**Відсутність порушень академічної доброчесності.** Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Секо Сергія Олександровича фактів порушення академічної доброчесності (плагіату, фальсифікацій, фабрикацій тощо) не виявлено. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використані методики дослідження та джерела інформації містять відповідні посилання. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною роботою, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

**Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.** Дисертація Секо Сергія Олександровича на тему «Організована злочинність у сфері економіки: кримінологічна характеристика», **подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**, є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає

вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а її автор Секо Сергій Олександрович на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент:**  
**Професор кафедри кримінології**  
**та інформаційних технологій**  
**Національної академії**  
**внутрішніх справ,**  
**кандидат юридичних наук, професор**

**Юрій ЛЕВЧЕНКО**